OSNIVANJE PARTIZANSKOG LOGORA NA VIŠEVICI I RAZVOJ VOJNIH JEDINICA 1941. U VINODOLSKOM KRAJU

Andrija Tus, Stanko Kombol, Petar Frković

Nakon sastanka vinodolskih komunista u uvali Jesenova kraj Selaca, rad komunista usredotočen je na neposredne pripreme za odlazak u partizane, prema donijetim zaključcima u Jesenovi. Posebnu aktivnost razvili su komunisti na objašnjavanju tadanjih prilika nastalih okupacijom i stvaranjem kvislinške tvorevine NDH s Antom Pavelićem na čelu. Okupator, ustaše i njihovi simpatizeri prikazali su NDH kao ostvarenje davnašnjih želja i težnji hrvatskog naroda. Istovremeno su komunisti objašnjavali da nitko pošten ne smije pomagati okupatoru i ustašama niti se odazivati pozivu za ustaško-domobransku vojsku jer NDH, Ante Pavelić i njegova vojska nemaju ništa zajedničko s poštenim hrvatskim narodom.

Ne manja aktivnost komunista odvijala se na materijalnim pripremama buduće oružane borbe. Te pripreme obuhvaćale su prikupljanje i deponiranje na određenim mjestima svih materijalno-tehničkih sredstava (oružja, municije i ekspoziva) za vođenje oružane borbe, te odjeće, obuće i logorske opreme i napokon prehrambenih artikala i sanitetskog materijala.

Na bazi zaključka Jesenove gdje je bila zadužena partijska organizacija Bribira da odredi pogodno mjesto za logor i prihvat novih boraca, realizirano je pred kraj srpnja 1941:

1. Pod Vinodolskim krajem razumijeva se područje od Kraljevice do zaključno Ledenica i Krmpota, dakle teritorij što ga obuhvaća Crikvenička komuna, jer je taj teren i u narodnooslobodilačkom ratu predstavljao jedinstvenu cjelinu od prvog dana borbe.

2. Partizanski logor kao termin udomaćen je na ovom području od prvih dana ustanka i pod njim se razumijeva ne samo mjesto bivakovanja neke jedinice-ustanove već i svojevrstan oblik organiziranja.

Tako su 27. srpnja 1941. drugovi Franjo Mureta, Petar Spoja, Josip Veljačić-Zebić, a početkom kolovoza priključio im se i Mata Frković

iz Ledenica, udarili temelje prvom partizanskom logoru u Hrvatskom primorju. Prilikom određivanja rajona u kojima treba pronaći mjesto za logor, Toma Strizić imao je u vidu da je tada u Bribirskoj šumi boravilo oko 150 obitelji u ljetnjim kućicama, pa je postojala mogućnost otkrivanja logora i napada neprijatelja na njega prije nego što se on učvrsti. Zato se i odlučio da se osnuje dublje u šumi. Kasnije se pokazalo da je mjesto bilo pogodno i za održavanje veza s Drežnicom i Gorskim kotarom i za razvoj NOP-a ne samo u Vinodolu nego i mnogo šire.

Partizanski logor Viševica imao je u prvim danima svog osnutka, osim neposrednih priprema za izvođenje borbenih akcija, prvorazredni zadatak uspostavljanja direktnih dodira i veza s komunistima Gorskoga kotara, Drežnice i Brinjskoga gornjega kraja, radi usklađivanja budućih akcija i radi razmjene mišljenja i iskustva i međusobnog informiranja, što je u tom razdoblju, pa i kasnije, bilo od izuzetnog značenja.

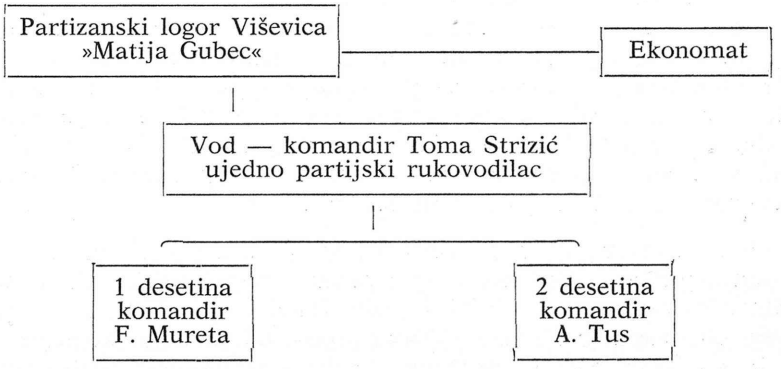
Odlazak prvih partizana ovoga područja u »šumu« i osnivanje partizanskog logora na Viševici i ovaj djelić naše zemlje postao je žarište oružane borbe koja se upravo tih dana počela, pod rukovodstvom KPJ, razbuktavati širom Jugoslavije. Najbolji sinovi ovog dijela Hrvatskog primorja, odazivajući se pozivu KPJ i druga Tita, našli su se s oružjem u ruci u otvorenoj oružanoj borbi protiv fašističkog okupatora, rukovođeni prekaljenim revolucionarima Tomom Strizićem i njegovim dugogodišnjim suradnikom Milanom Mataijom.

Tek što je prošlo nešto više od tri mjeseca od osnivanja okupatorsko-ustaškog režima, a već se ta nedovoljno konsolidirana vlast, uz opću mržnju i gnjev naroda, našla suočena s novim teškoćama na koje u svojim kalkulacijama vjerojatno nije računala. Koliko su okupator i njegove sluge bili svjesni pojave prvih partizanskih jedinica »odmetnika« (kako su to oni nazivali), teško je reći, ali je sigurno da ih je to ozbiljno zabrinulo. To se vidi i po nekim mjerama koje su odmah poduzeli. Nakon osnivanja partizanskog logora, odnosno saznanja da se grupa ljudi s Tomom Strizićem, Milanom Mataijom i Blažom Kalafatićem nalazi u »šumi«, okupatorske i talijanske vlasti počinju neposrednije sudjelovati u rješavanju različitih pitanja i u primjeni mjera koje su do tada bile pretežno u nadležnosti kotarskih i općinskih uprava.

Naime, reokupacijom u rujnu 1941. u Bribir ponovo dolaze talijanske snage i tako 5. armijski korpus sa sjedištem u Crikvenici drži pod svojom kontrolom sva naseljena mjesta i važne punktove i nosilac je svih mjera i akcija koje okupator poduzima na polju stabilizacije i konsolidacije vojno-političke situacije u Vinodolu. U sklopu tih mjera kontrolira kretanje stanovništva izvan općinskoga teritorija (dopušteno je kretanje samo uz specijalne dozvole-propusnice). Zabranjuje svako kretanje noću između 22,00 i 05,00 sati. Nastavlja s mnogobrojnim hapšenjima ne samo komunista već i svih iole sumnjivih osoba.

S dolaskom u logor novih boraca iz Bribira i prve grupe Ledeničana brojno stanje boraca penje se na preko 20, što je uvjetovalo da se polovinom kolovoza pristupi formiranju borbene jedinice sastava voda.

ORGANIZACIONA ŠEMA PARTIZANSKOG LOGARA VIŠEVICA

Od naoružanja vod je raspolagao s dva puškomitraljeza, oko 18 pušaka, nekoliko pištolja, ručnih bombi, relativno dosta municije i nešto eksploziva.

Formiranjem voda navedenog sastava i naoružanja pred rukovodstvo logora postavili su se dodatni zadaci (rukovodstvo logora u stvari predstavlja partijsko rukovodstvo Vinodola, odgovorno za cjelokupnu organizaciju i razvoj NOB-e na tom području). Ono s borcima pojačava rad na moralno-političkom planu, zatim na osposobljavanju boraca u rukovanju oružjem, aktivira i usmjerava široku mrežu izviđačko-obavještajnih punktova radi prikupljanja podataka o snagama okupatora i djelatnosti njihovih pomagača, a sve u cilju usmjerivanja borbenih akcija.

Negdje oko 20. kolovoza dolazi na Viševicu i Ivan Hariš, španjolski borac diverzant, kasnije poznat pod imenom Gromovnik. Po njegovu dolasku pristupa se organiziranju diverzantskoga kursa koji vodi Hariš. Osim partizana iz Viševice, na kursu su bili i drugovi Nikola Trbović iz Drežničkog i Vlado Lončar iz Brinjskog partizanskog logora. Sve to govori da su vinodolski partizani već tada bili čvrsto povezani s partizanima Drežnice i Brinjskoga gornjega kraja. Dok je trajao kurs, Toma Strizić vršio je s drugovima na terenu pripreme za izvođenje prvih akcija. Pripreme su trajale duže nego je bilo potrebno, jer se dio drugova iz partijske organizacije u Fužinama nije slagao s tim da se akcija izvede u blizini njihovih mjesta, bojeći se represalija neprijatelja. Kad je to ipak okončano energičnim stavom Tome Strizića na sastanku u kući zubara dra Milovana Andrića u Fužinama, prišlo se izvođenju akcije noću 9/10. rujna 1941 (o tome sastanku vidi izjavu Frana

Starčevića na str. 126, Bribir u revolucionarnom pokretu i oslobodilačkom ratu.

U objema akcijama sudjelovale su cjelokupne snage partizana s Viševice i nekoliko drugova iz Liča koji su u isto vrijeme bili i vodiči do mjesta izvođenja akcije. Jedna od tih akcija izvođena je na pruzi Zagreb — Rijeka postavljanjem mine oko 1 km daleko od željezničke stanice Fužine prema Rijeci. Tom prilikom naišla je na minu lokomotiva. Promet prugom bio je prekinut oko osam sati. Druga akcija izvedena je na Ličkom polju na magazin dinamita građevinskog poduzeća koje je tada izvodilo radove na probijanju tunela za Hidroelektranu Tribalj. I ova je akcija uspjela i partizani su u njoj uzeli 25 sanduka dinamita, što je u to vrijeme bila prava dragocjenost. Nakon nekoliko dana oko polovine toga dinamita poslano je drugovima u Drežnicu, a oni su jedan dio dali drugovima na Kordunu.

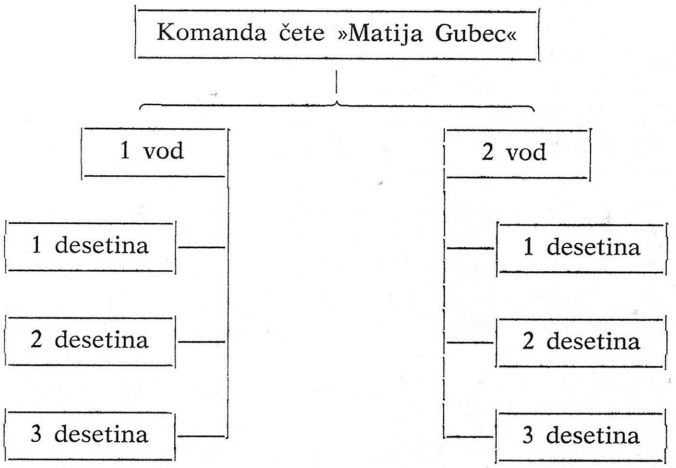
Poslije pripreme koju provodi Milan Mataija 19/20. rujna, dolazi do paljenja pilane u Mošunama, pri čemu u neposrednoj akciji sudjeluju Stevo Komadina, član KPJ, i Josip Prgić, oba zaposlena na pilani, te grupa partizana iz Drežnice. Tako su se od početka stvarale veze, razvijalo i učvršćivalo zajedničkom borbom bratstvo i jedinstvo srpskog i hrvatskog naroda Drežnice i Primorja.

Poslije izvršenja akcije u rajonu Fužina i Liča partizani Viševice prvi put su se susreli s drugovima Ivom Marinkovićem-Slavkom, članom CK KPH i članom Operativnog rukovodstva Okružnoga komiteta KPH Karlovac, i Veljkom Kovačevićem, španjolskim borcem, kasnije komandantom odreda Hrvatskog primorja i Gorskoga kotara. Oni su trebali toga dana održati u Fužinama partijsko savjetovanje s komunistima ovog dijela Gorskoga kotara, ali zbog akcije to nisu mogli pa su se priključili partizanima. Zajedno s njima pošli su i na Viševicu i pomagali im u nošenju dinamica. Nakon kraćeg boravka na terenu Marinković i Kovačević se 21. ili 22. rujna vraćaju na Viševicu.

Tada je s njima došao i drug Nikola Car-Crni, španjolski borac, koji je i ostao na Viševici. U međuvremenu izvedena je još jedna akcija na prugu u predjelu Belog sela. Hariš je poslije izvršenih akcija otišao u Delnički partizanski logor. Tada su partizani na Viševici od Iva i Veljka prvi put dobili Bilten Glavnog štaba partizanskih odreda Jugoslavije i iz njega saznali o borbama u Srbiji, Bosni i ostalim krajevima Jugoslavije. To je bio velik poticaj da se nastavi s još više elana rad na razvijanju oslobodilačke borbe na ovom terenu.

Dan prije nego što su se vratili Ivo i Veljko s Carem, na Viševicu su došli i drugovi iz Tuhobićkog partizanskog logora — Sušačani i Hreljani. Bilo ih je oko 25, a doveo ih je drug Rade Šupić. Iznad crkve na Ličkom polju dočekali su ih Toma Strizić, Andrija Tus i Srećko Mureta. Njihovim dolaskom brojno stanje poraslo je na preko 60 boraca, pa se odmah prišlo osnivanju zajedničke čete koja je dobila naziv četa »Matija Gubec« jer je taj naziv u kolovozu bio dat logoru.

ORGANIZACIONA ŠEMA ČETE »MATIJA GUBEC«

Od naoružanja četa je raspolagala s 4 puškomatraljeza, 50 pušaka, oko 10 pištolja, oko 30 ručnih bombi, nekoliko sanduka eksploziva i većom količinom municije.

Osnivanjem zajedničke čete za komandira je postavljen Veljko Vučinić-Marković, rezervni oficir stare jugoslavenske vojske, a za političkoga komesara Moša Albahari. Tada je četa pred drugom Ivanom i Veljkom položila partizansku zakletvu.

U vrijeme polaganja zakletve u partizanskom logoru Viševica s prostora Vinodola nalazili su se ovi drugovi:

1. Ivan Antonić-Šajina iz Bribira
2. Josip Antonić-Kraljević iz Bribira
3. Stjepan Brozičević iz Bribira
4. Anica Brozičević iz Bribira
5. Nikola Car iz Crikvenice
6. Ludvig Čor iz Bribira
7. Mate Dika iz Bribira
8. Ivan Dražić iz Bribira
9. Ivan Dražić-Menigo iz Bribira
10. Mate Frković iz Ledenica
11. Mihovil Jeličić iz Selaca
12. Blaž Kalafatić iz Bribira
13. Ivan Kleković iz Bribira
14. Josip Kombol iz Bribira
15. Petar Komadina iz Ledenica
16. Anton Komadina iz Ledenica
17. Josip Krajačić iz Bribira
18. Josip Kraljić iz Bribira
19. Ivan Mataija iz Ledenica

20. Mate Mataija iz Ledenica
21. Milan Mataija iz Ledenica
22. Juraj Mataija iz Ledenica
23. Franjo Mureta iz Bribira
24. Jože Mureta iz Bribira
25. Milan Mureta iz Bribira
26. Srećko Mureta iz Bribira
27. Zdravko Pađen iz Ledenica
28. Josip Saftić iz Bribira
29. Mate Saftić iz Bribira
30. Ivan Skočilić iz Bribira
31. Petar Spoja iz Bribira
32. Ante Stipeč iz Bribira
33. Ivan Stipeč Pavin iz Bribira
34. Marijan Stipeč iz Bribira
35. Vicko Stipeč iz Bribira
36. Tomo Strizić iz Bribira
37. Josip Veljačić iz Bribira
38. Andrija Tus iz Bribira
39. Grga Tus iz Bribira

Osim navedenih drugova Vinodolaca u logoru nalazio se još 31 borac, od toga s područja sadašnje općine Rijeka 25, Delnica 3, Zagreba 2, Karlovca 1.

Iz sadašnje općine Rijeka

1. Moša Aalbahari
2. Zvonko Butković
3. Franjo Brentini
4. Josip Bogatec
5. Eugen Cindrić
6. Franjo Cvetan
7. Vjekoslav Đurić
8. Božo Felker
9. Vazmoslav Kamenar
10. Ivan Krautzek
11. Ivan Logar
12. Leopold Marač
13. Rudolf Medved
14. Drago Novosel
15. Romano Polić
16. Filip Pavešić
17. Dmitar Rahelić
18. Ivan Rahelić
19. Ivan Radinović
20. Tugo Soldatić
21. Rade Šupić
22. Drago Ščitar
23. Luka Šubat
24. Stane Vončina
25. Milan Vukelić

Iz općine Delnice

1. Božo Baričević
2. Vinko Gašparović
3. Viktor Možan

Iz Zagreba

1. Joso Štajner
2. Veljko Vučinić

Iz Karlovca

1. Ivan Hariš

Formiranjem partizanske čete na Viševici rukovodstvo pokreta u Vinodolu dobilo je značajnu vojničku snagu koju je trebalo usmjeriti, osim diverzantskih akcija na prugu, i na druge za okupatora osjetljive objekte i ciljeve. No rukovodstvo je bilo istodobno svjesno da je za prve akcije čete potrebno odabrati takve napadne ciljeve-zadatke kojih će se izvršenjem s najmanje gubitaka postići najveći mogući rezultati. Osim toga, s porastom brojnog stanja na Viševici, pojavile su se teškoće oko nabave i dopreme živežnih namirnica i drugih materijalno-tehničkih sredstava potrebnih za život i borbu, tim više što je mreža punktova koja se brinula oko sakupljanja oružja, municije i hrane na području Bribira, Selaca i Ledenica, dotad jedva zadovoljavala daleko manje potrebe. Stoga je aktivnost čete trebalo i u tom pravcu usmjeriti.

Kako su već postojali podaci koje je poslao Ladislav Vivoda, tada učitelj u Mataija Dragi, da će 27. rujna Talijani iz Novog voziti opskrbu u Jasenak, 26. rujna Toma Strizić, Nikola Car i Milan Mataija otišli su da izvide teren i odrede mjesto za akciju i raspored čete. Četa iz Viševice krenula je 27. rujna prije podne i stigla na Stalak oko 4 sata poslije podne. Car je upozorio borce da se od mjesta gdje će biti zasjeda, na oko 1 km daleko prema Novom u lugarevoj kući nalazi talijanska posada od 50—60 vojnika, zatim je pokazao mjesto zasjede i upoznao drugove s rasporedom i načinom izvođenja akcije. Već oko 5 sati poslije podne kamion s opskrbom hrane, 7 vojnika, 1 podoficirom i 2 oficira zaustavljen je, naišavši na trupac kojim je bila zapriječena cesta u času njegova nailaska. Još se nije dobro ni zaustavio, a već su se među vojnicima na kamionu i oko njega našli partizani. Tako je akcija obavljena bez ijednog metka. Zarobljenici su, osim oficira koji su kasnije na Viševici strijeljani, pušteni, hrana dijelom ponijeta, a dio spremljen. Kamion je odvučen u šumu i spaljen. Zaplijenjeno je 6 pušaka, 2 pištolja, 60.000 lira i 10.000 dinara. Tom je prilikom, poslije završene akcije, grupi Drežničana predan jedan puškomitraljez, vjerojatno po ranijem dogovoru između drugova koji su pripremali akciju.

Budući da se pretpostavljalo da će Talijani već drugi dan poduzeti mjere ispitivanja terena na kojemu je izvršena akcija, odlučeno je da Toma Strizić ostane s jednom grupom boraca i da ih dočekaju i potuku. Osim Tome, u grupi su bili Milan Mataija, Pero Komadina, Blaž Kalafatić, Joso Štajner, Zdravko Pađen, Srećko Mureta, Jure Mataija-Žirica i Josip Kombol-Beli. Ta je grupa narednih nekoliko dana izvela dvije uspješne akcije na komunikaciji Novi — Ogulin, između Stalka i Breza. U tim akcijama okupator je imao 17 mrtvih i desetak ranjenih. Uništen je jedan kamion, jedan motocikl i zaplijenjeno je 5 pušaka. U svim tim akcijama na strani partizana nije bilo gubitaka.

Ove tri akcije snažno su uzdrmale okupatora i unijele uznemirenost i zabrinutost u njegove redove i redove njegovih slugu — ustaša. Od tada je okupator potpuno prekinuo promet na ovoj cesti, a time

je prekinuo eksploataciju šume od strane vlasnika pilane na Brezama, Talijana Bartolettija. Kasnije je Bartoletti nudio partizanima novac za eksploataciju šume, obrazlažući kako je to korisno za narod ovoga kraja jer mu se pruža mogućnost rada i zarade. Kasnije je okupator ovu komunikaciju iskorištavao samo za vrijeme većih ofanziva. No okupator se nije samo time zadovoljio, on je pojačao represalije nad stanovništvom i pohapsio više obitelji partizana u Bribiru i Ledenicama. Osim toga služio se pozivima »odmetnicima« da se vrate kućama, da im se neće ništa dogoditi, a ako se ne vrate, da će protiv njihovih obitelji poduzeti represalije. Unatoč svim tim mjerama okupator nije postigao neki uspjeh, jer su ove akcije kod najvećeg dijela stanovnika primljene s velikim odobravanjem, što se uz ostalo, brzo osjetilo u daljnjem širenju NOP-a i u pristizanju pomoći partizanima sa šireg područja Vinodola nego do tada. Istina, nekoliko slabića podleglo je u toj situaciji pritisku svojih obitelji i propagandi neprijatelja i prijavilo se Talijanima.

Međutim, niti jedan od ovih prilikom javljanja talijanskim vlastima nije priznao da je bio u partizanima, već su svi svoje izbivanje od kuće objašnjavali sakrivanjem radi izbjegavanja odlaska u domobrane. Tako i to malobrojno kolebanje pojedinaca nije za dalji priliv boraca i dalji razvoj NOP-a imalo negativnog odraza.

Sve ove akcije partizana Viševice, uključujući i one na prugu kod Fužina i Belog Sela, dinamit kod Liča i paljenje pilane Mošune, dale su okupatoru jasno do znanja da se i na ovom terenu događa nešto novo. Koliko su god okupator i njegove sluge nastojali da te akcije prikažu »četničkim «i »komunističkim banditima«, oni su vrlo dobro znali da ih izvode borci Vinodola koje narod masovno pomaže. Povezujući i događaje koje su se tih dana zbivali na području Like, Korduna, Drežnice i Gorskoga kotara, morali su doći do zaključka da je to tek početak organizirane oružane borbe i u ovom kraju koju je najavila Komunistička partija Jugoslavije, protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu, do konačnog oslobođenja zemlje. Posebno značenje ovih akcija bilo je u tome što su bile prve koje su na ovom terenu izveli partizani protiv žive sile talijanskog okupatora.

Cijeneći situaciju na svom prostoru, rukovodstvo partizanskog logora na Viševici prvih dana listopada donosi odluku o pregrupiranju svojih snaga. Svrha te odluke bila je da se stvore bolji uvjeti za političko djelovanje na cjelokupnom području od Rijeke do Senja, da se omogući brži i lakši prihvat novih boraca, da se s obzirom na nastup zime osigura bolje snabdijevanje i zbrinjavanje i napokon da se približavanjem vlastitih snaga ciljevima i objektima okupatora stvore preduvjeti za još brojnije akcije na širem prostoru i time neprijatelju nanesu što veći gubici. Težište aktivnosti ipak je bilo na mobilizaciji novih boraca i izvođenju borbenih akcija kojih će se rezultati vidjeti iz daljnjeg toka događaja.

Sušačani i Hreljani vratili su se oko 10. listopada na teren Tuhobića, a Gorani su dan ili dva kasnije osnovali na Bitoraju Ličko-Fužinski partizanski logor. Tada je izvršena manja reorganizacija čete i po-

stavljeno je novo rukovodstvo. Na Viševici su uglavnom ostali Bribirci i Ledeničani. Za komandira je određen Franjo Mureta, za političkog komesara Andrija Tus, a za sekretara partijske organizacije Blaž Kalafatić. Toma Strizić je već tada bio predviđen da ide u Primorsko-Goranski teritorijalni štab na dužnost operativnog oficira, a Nikola Car da kao španjolski borac svojim iskustvom pomaže partizanskim jedinicama bribirskog, ličko-fužinskog i delničkog partizanskog logora i pripremi osnivanje bataljona u duhu odluka sastanka rukovodstva OK KPH za Kordun i Baniju, kojemu je prisustvovao i predstavnik partizanskih jedinica Primorja i Gorskoga kotara drug Veljko Kovačević. Na tom je sastanku odlučeno da se od partizanskih jedinica Korduna i Banije sastavi jedan odred, a od brojno manjih odreda Hrvatskog primorja i Gorskoga kotara jedan bataljon. Međutim, već nakon nekoliko dana situacija se izmijenila, i Primorsko-Goranski teritorijalni štab već 6. listopada izvještava OK KPH Karlovac:

»Naime, trebalo je prema dogovoru s vama organizirati bataljon sa štabom bataljona za čitav teritorij nama određen, međutim, nagli porast ljudi u odredima u sektoru Drežnice, kao i geografski položaj, te da je borba ovdje već stupila na viši stupanj (svakodnevni sukobi s Talijanima), o čemu će govoriti naš slijedeći izvještaj kojeg vam momentalno ne možemo dati, to su nas gore navendene činjenice prisilile na slijedeći način organizacije:

1. Formirati dva bataljona, i to u Drežnici sa 6 odreda s komandirom drugom R. te komesarom V. B.
2. Drugi bataljon goransko-primorski koji je na putu formiranja.
3. Organizirati, pored štabova bataljona, zajednički štab sa sastavom koji smo prije predvidjeli za bataljonski štab.

Ove mjere su bile neophodne i sadašnje prilike su nužno zahtijevale taj način organizacije ...

s drugarskim pozdravom
Ivo Veljko«

13. listopada četa napušta logor u Viševici u kojemu je boravila preko dva mjeseca i bila centar okupljanja partizana ovog dijela Hrvatskog primorja i jednog dijela Gorskog kotara.

Nekoliko domaćih izdajnika u Bribiru i Ledenicama stavili su se u službu okupatora. Jedan od njih iz Ledenica, Anton Mataija Vrlje, postao je vrlo opasan za ledenički narod. Na dan 15. listopada Toma Strizić, Milan Mataija i Nikola Car s nekoliko drugova noću odvode u logor Antona Mataiju, ženu mu Mariju, sinove Juru i Pavla i nakon presude strijeljaju ih za izdaju i suradnju s okupatorom.

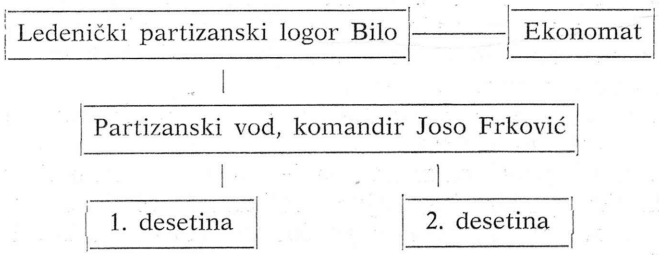
Dva-tri dana četa se zadržala na Čršljama (Saftićeva Viševica), a 17. ujutro spustila se iznad Stupa u podnožju Viševice. Toga jutra došao je u četu Bartol Petrović, njegova žena Zdenka i brat Ivan. To su bili prvi partizani iz Grižana u ovoj četi. Tu je četa namjeravala ostati više dana, ali se već 18. listopada morala premjestiti jer su toga

dana Talijani vršili akciju čišćenja, u stvari paljenja šumskih kućica, i ugrozili njeno prebivalište. (Detaljan opis dat je u knjizi »Bribir u revolucionarnom pokretu i NOB-u«, str. 148). Tom prilikom otjerali su sa sobom sav narod što su ga zatekli u šumi i stoku, preko Breza u Ledenice, a zatim u Novi. Tako je četa zajedno s nepokretnim bolesnikom Zdravkom Pađenom proboravila uglavnom bez ikakva krova nad glavom sve do 28. listopada kada se konačno smjestila u novosagrađeni logor u Roženoj iznad Bribira. Iz toga logora izvršeno je nekoliko akcija na narodne neprijatelje u Bribiru: Vicka Saftića, Grgu Kombola i Vinka Diku. Tada su na putu iz Ličkog logora za Drežnicu svratili u četu Toma Strizić i Nikola Car. Oni su 31. listopada krenuli prema Drežnici, ali su se uslijed visokog snijega i snježne vijavice morali vratiti u logor. Na tom putu primijetio ih je Anton Svetić iz Zagona i prijavio žandarima i Talijanima u Ledenicama. Još istog dana Talijani su krenuli u napad na logor. Naišavši na trag Tome i Cara, oni su bez teškoća došli do logora oko 10 sati uvečer. Zahvaljujući budnosti stražara, nisu uspjeli s planiranim iznenađenjem. Nakon kratke, ali žestoke borbe odbijeni su i protjerani prema Bribiru. Toga dana poslije podne prije napada došao je i komandant PG partizanskog odreda drug Veljko Kovačević, pa je i on sudjelovao u toj borbi. Iako su Talijani odbijeni, neizvjesnost u četi još je uvijek postojala. Nije se znalo tog momenta iz kojega su pravca došli, s kolikim snagama i da li je logor od nekog otkriven ili su slučajno naišli. Osim toga, snijeg i tragovi u njemu otežavali su situaciju partizana. Stoga je donijeta odluka da se treba još iste noći povući dublje prema Višević. Tako se četa već ujutro našla u Ravnom u Muretinoj kućici koja je ostala nepopaljena. U takvoj situaciji trebalo je donijeti odluku šta treba dalje raditi, jer je bilo raznih mišljenja, između ostalih i takvo da četa treba da se povuče privremeno u Drežnicu.

Veljko Kovačević i Toma Strizić otišli su još istog dana u Ličko-Fužinarski logor, a Bartol i Ivan Petrović te Andrija Tus na teren Grižana i Bribira da organiziraju prikupljanje odjeće i hrane, jer se pretpostavljalo da su Talijani ipak došli kasnije do logora i uništili ga. Poslije odvajanja Ledeničana u četi je ostalo oko 20 boraca i tada se ona premjestila na rub šume iznad Bribira u kuću Marije Tonković na mjestu zv. »Livada«. To mjesto predviđeno je bilo samo dok se ne sakupe svi borci. Naime, još prije napada na četu Blaž Kalafatić i Milan Mataija otišli su u Bribir da likvidiraju talijanske doušnike: Tomu Udovića i Vinka Diku. Do Tome Udovića nisu mogli doći, a Diku su dočekali na putu do kuće i teško ga ranili. Nakon ove akcije Blaž je iščašio nogu, pa se on i Milan nisu mogli odmah vratiti u četu. Car je, međutim, poslije napada na četu s nekoliko boraca krenuo u pravcu Lukova, pa se i na njegovu grupu moralo čekati.

Ledeničani koji su se odvojili, nakon kraćeg boravka u Drežnici i Brinjskom kraju 11. studenog osnivaju Ledenički partizanski logor na Ričičkom Bilu, a već 15. studenog formiraju partizanski vod. Istog dana u logor stiže i drug Veljko Kovačević i tu se zadržava kraće vrijeme, obilazeći Gornja ledenička sela.

ORGANIZACIONA ŠEMA LOGORA

Komandu logora sačinjavali su: komandir Petar Komadina, komesar Ladislav Vivoda i partjiski rukovodilac Milan Mataija.

Od naoružanja vod je imao: 1 puškomitraljez, 17 pušaka, 2 pištolja i određenu količinu municije.

Prve samostalne akcije vod je izvršio u toku mjeseca na telefonsko-telegrafske stupove između Novog Vinodolskog i Krmpota.

U razdoblju kratkotrajne pasivnosti do koje je došlo u bribirskoj četi, poslije napada na logor, kod pojedinih boraca pojavio se strah da se četa kao cjelina neće moći u ovakvim uvjetima (veliki snijeg) održati, pa su počeli govoriti da bi bilo najbolje razbiti se u trojke, prezimiti u još nepopaljenim kućama, a hraneći se zakopanim krumpirom u trapovima. Čim je to uočeno, partijska organizacija i komanda čete reagirali su. Objašnjeno je trenutno stanje u četi i na terenu te šire u zemlji i svijetu. Osuđena je ideja pojedinaca o razbijanju čete, ukazano da je izlaz u većoj aktivnosti i mobilizaciji novih boraca, širenju NOP-a i, u dogledno vrijeme, u osnivanju većih vojnih jedinica. Na kraju svi su borci prihvatili gledište partijske organizacije i komande čete. Tako je već za nekoliko narednih dana, realizirajući zaključke s Višević, u Bribirsku četu stigla nova grupa od 15 boraca i u Ledenički vod nekoliko boraca iz Ledenica te prva dvojica iz Krmpota.

Omladinska četa u Bribiru formirana još u rujnu, a 30. studenog polaže partizansku zakletvu. Iste noći došla je i veća grupa boraca iz Bribira tako da je Bribirska četa s onima koji su pojedinačno dolazili tokom mjeseca, porasla na preko 60 boraca ,a Ledenička četa koja je u međuvremenu formirana, u to vrijeme brojila je oko 30 boraca. To je tada bila značajna partizanska snaga u Vinodolu i predstavljala je čvrstu okosnicu za daljnji razvoj NOP-a na području Primorja od Kraljevice do Senja. Pojačana aktivnost ovih četa u drugoj polovici studenog i prvih dana prosinca 1941. zabrinula je okupatora i njegove sluge, što se vidi i iz izvještaja velike župe Vinodol i Podgorje od 11. prosinca 1941. ministarstvu unutrašnjih poslova NDH, u kojemu se navodi:

> »Dne 20. studenog og. ubijen je Anton Saftić iz Bribira u svojoj kući od bribirskih komunista na čiju kuću je 31. listopada već prije bačeno 2 bombe, kojom prilikom je bio ranjen njegov sin Vicko.

Dne 23. studenog prepiljeno je od četničko-komunističkih bandi 7 brzojavnih stupova između Bribira i Novog.

U noći od 30. studenog na 1. prosinac odvedeno je po četničko-komnističkoj bandi iz Bribira 8 mladića koji su imali stupiti 1. prosinca u oružanu vježbu.

Dne 1. prosinca odvedeni su po istoj bandi Markelić Vladimir i Barac Zvonko iz Bribira.

Dana 1. prosinca zaustavila je ista banda putnički samovoz između Novog i Bribira, kojom prilikom je pitala šofera da li ima neko u samovozu, da li neko ide na vojnu vježbu. Samovoz su pustili.

Dne 2. prosinca nepoznati počinitelj, vjerojatno ista banda odveli su jednu kravu i jednu junicu sa državnog rasadnika Pavlomir između Bribira i Novog.

Dne 2. prosinca odvelo je oko 20 naoružanih bandita Vinka Tonković, mesara iz Podskoča, koji je iz kuće uperenim revolverom bio prisiljen da ih slijedi.

Dne 3. prosinca prepilila banda još 9 brzoglasnih stupova između Novog i Selaca, a između Bribira i Novog na dva mjesta presjekla brzoglasne žice.

Dne 6. prosinca je iz Bribira 8 mladih ljudi navodno odvedeni po četničko-komunističkoj bandi. Kako ovi nisu imali poziva za oružanu službu, to se sumnja da se sami priključili istoj bandi.

Dana 6. prosinca odveden je po istoj bandi Josip Tonković iz Dragaljina koji je kao pričuvnik pušten iz vojske na 6 mjeseci nakon operacije na liječenje.

Dne 7. prosinca odveden je također Kunić Josip iz Sv. Vida, pričuvnik (prigluh) koji je došao na dopust, te koji nije dospio kući nego su ga tom prilikom odveli.

Dne 7. prosinca veći broj bandita nahrupio je u kuću Lovre Stanića iz Sv. Vida. Od istoga su zatražili lovačku pušku koju je on nakon duljeg ustručavanja morao predati da ne bi izgubio glavu.

Kako se iz gore navedenog vidi, situacija je u Bribiru ovoga mjeseca bila očajna i prijetila je opasnost da će najveći dio bribirskih muškaraca biti odveden banditima, te sam sakupio 25 ljudi iz Kotara Senj i otposlao u Bribir, obukavši ih u domobranske odore kako bi isti bar donekle suzbili onu bandu, dok se ne ustroji stalna oružnička postaja u Bribiru.

Ustanovljena je činjenica da se talijanske vlasti jedino onda maknu sa svog mjesta i prenu iz njihove blažene pasivnosti kad nastrada netko od njihovih častnika ili vojnika, onda bez obzira na krivce i osobe pale i žare redom sela i zatvaraju nevine ljude, što također izaziva veliko negodovanje kod našeg svijeta.

Za ilustraciju držanja talijanskih vlasti neka posluži ovaj slučaj:

Pred dva dana uspjelo mi je sakupiti 25 povjerljivih ljudi iz kotara Senj koje sam poslao u najopasniji teren Bribir kako bi

suzbili odvadjanje naših ljudi u šume po četničko-komunističkoj bandi, i koji su imali fungirati kao pomoćni oružnici u odori domobrana. Pa što se događa? Obavješten sam, da talijanske vlasti ne daju tim mojim pomoćnim oružnicima vršiti službu poslije 8 sati navečer na terenu i zatjerali su ih u kasarnu, tako da je iluzoran svaki njihov rad.«

Poslije napada na talijanski garnizon Breze njihova štampa je zapisala:

»17. XII 1941. godine u 8,30 časova 70 komunista naoružanih sa mitraljezima i puškama, koristeći kišu i maglu, napali su na Brezama 105. motorizovani bataljon. Došlo je do jednosatne borbe. Štićeni su radnici i naša straža, koja je bila na pilani. Borba je trajala do 11 sati. Naši gubici: 1 podoficir mrtav, 2 vojnika ranjena od kojih jedan teško. Pilana nije uništena jer ju je branila naša grupa (iz arhive 5. korpusa talijanske armije u Vojno-historijskom arhivu Beograd).«

Uz tako nepovoljnu bilancu razvoja događaja za okupatora u Vinodolu polovicom prosinca dolazi do napada na garnizon Breze. Garnizon Breze sačinjavali su vojnici 105. motoriziranog bataljona jačine od oko 55 vojnika. Pripreme za napad izvršene su pravovremeno i sve je poduzeto da napad uspije. U napadu su osim Ledeničana uzeli udjela i partizani iz Bribirske čete te iz Drežničke i Gomirske. Ukupno oko 50 boraca. Napad je izvršen 17. prosinca ujutro, po hladnom vremenu, snijegu i gustoj magli koja je bila osnovni razlog da se kasnilo s napadom i da su Talijani prvi otvorili vatru. Tako je došlo do jednosatne borbe. Budući da je izostalo iznenađenje i napad otpočeo kasnije od planiranog te su radnici stigli na posao, na Talijane se nije ni pucalo kako ne bi stradali naši ljudi. U ovoj akciji poginuo je jedan talijanski podoficir, teško ranjen jedan podoficir i dva vojnika. Partizani nisu imali gubitaka.

Iako napad na talijanski garnizon, prvi u Hrvatskom primorju, nije potpuno uspio, imao je veliko političko značenje. Uz prispjelo pojačanje iz Novog i Ledenica idućeg dana Talijani su se iz Breza povukli, bojeći se ponovnog napada partizana. Prilikom povlačenja uništili su pilanu koja je do tada uglavnom radila za njih. Dva dana kasnije Talijani su se povukli iz Krivog Puta.

Napuštanjem garnizona u Brezama od Talijana postala su slobodna sva ledenička sela i pet sela G. Zagona. Na širem planu stvoren je slobodni teritorij koji se prostirao od željezničke pruge Rijeka — Zagreb na zapadu pa do Senja i Brinja na istoku.

Sada više nije bilo sela u Bribiru i Ledenicama iz kojega nema partizana. Tako je prilivom novih boraca u prosincu Bribirska četa narasla na 90 boraca, ne računajući Omladinsku četu od oko 25 boraca omladinaca, i Ledenička na 85 boraca, od toga 80 Ledeničana, 2 Krmpoćana i 3 Zagonjanina.

U međuvremenu, točnije 26. prosinca, dolazi do izdvajanja boraca Zagonjana iz Ledeničkog logora i oni osnivaju novi partizanski logor u predjelu Rujnika. Zagonjski partizanski logor do kraja prosinca raste na 8 boraca. Za prvog komandira čete određen je Božo Baričević, a za političkog komesara Petar Petrinović.

Kako je još u listopadu Primorsko-Goranski teritoarijalni štab predložio rukovodstvu OK KPH za Kordun i Baniju formiranje dvaju bataljona i štaba odreda, početkom prosinca dolazi do realizacije te zamisli. Tako u 1. bataljon »Marko Trbović«, osim partizana Drežnice, Gomirja i Brinjskoga gornjega kraja, ulazi i Ledenička četa, a u bataljon »Matija Gubec«, osim Ličko-Fužinarske, Sušačke, Delničke i Moravačke, i Bribirska četa.

Ne samo po nazivu, čete su čvrsto organizirane po svim vojnim principima i prilagođene tadašnjem naoružanju.

Za komandire odjeljenja, vodova i četa birani su i postavljani najsposobniji i oni koji su otprije imali nešto vojničkog znanja, a za komesare provjereni i iskusni komunisti. Pokušaj Talijana i domaćih izdajnika da unište »odmetnike«, nije uspio. U tri navrata još u Viševici Talijani su sa svom ozbiljnošću i jakim snagama »čistili« teren. Zbog neuspjeha nad partizanima svoj bijes prenosili su na nevino stanovništvo. Njihova propaganda obećavala je da će »ribele« pohvatati kad padne snijeg, po tragu. Međutim, neovisno o propagandi talijanske komande, njeni su štabovi sa svom ozbiljnošću procijenili udarnu snagu 180 naoružanih boraca Vinodola. Poslije partizanskog napada na garnizon Breze i povlačenja Talijana te povlačenja njihova manjega garnizona iz Krivog Puta, oni su se utvrdili za obranu. Zaposjeli su tvrđe građene objekte, počeli izgrađivati armirano-betonske bunkere, postavili oko garnizona bodljikavu žicu, organizirali sistem vatre. Sva kretanja stanovništva stavili su pod svoju kontrolu, itd.

Partizanske snage, vješto vođene, u svim okršajima 1941. godine nisu imale gubitaka. To je bilo vrlo značajno, posebno ako se imaju na umu teške mogućnosti zbrinjavanja ranjenika.

Od samog početka vojno-političke obuke lik narodnog borca-revolucionara imao je posebno značenje u obuci. Uporan politički rad članova partije, rukovodstva logora i posebno Tome Strizića i Milana Mataije imao je ogromno značenje na terenu Vinodola za daljnje širenje ustanka. Uza sve teškoće u 1941. godini udareni su čvrsti temelji za daljnji razvoj ustanka u Vinodolu. Već u samom početku 1942. nikli su novi partizanski logori. Počeli su pristizati novi borci. Stvoreni su uvjeti za formiranje novih bataljona, a borbeno djelovanje prošireno je izvan Vinodola.